

Duitsland worstelt met impact NSU-moorden

Van NPD-verbodsprocedure tot reorganisatie veiligheidsdiensten

Achtergrond - 20 december 2012 - Auteur: Marja Verburg

Duitsland gaat een nieuwe poging wagen om de extreem-rechtse NPD te verbieden; de binnenlandse veiligheidsdienst Verfassungsschutz wordt hervormd; en verschillende parlementaire commissies zoeken uit wat er mis ging bij het onderzoek naar extreem-rechts. De NSU-affaire houdt Duitsland een jaar na dato nog flink bezig.

Het was een grote schok in november 2011 toen bekend werd dat een extreem-rechts drietal uit de Oost-Duitse deelstaat Thüringen negen allochtone middenstanders en een politie-agente had vermoord. Tot dan toe gingen politie en veiligheidsdiensten ervan uit dat de zogenoemde Dönermoorden afrekeningen waren binnen het Turkse milieu. De vraag drong zich op hoe het mogelijk was dat de neonazi-terreurcel NSU (Nationalsozialistischer Untergrund), meer dan tien jaar lang onopgemerkt zijn gang had kunnen gaan.

De zaak kwam aan het licht toen twee NSU-leden, Uwe Böhnhardt en Uwe Mundlos, zelfmoord pleegden na een mislukte bankoverval. Het derde lid van de groep, Beate Z., stak hun woning in brand om bewijsmateriaal te vernietigen en sloeg op de vlucht, maar meldde zich een paar dagen later bij de politie. Sindsdien zit ze vast. Naar verwachting begint het proces tegen haar in april 2013.

NPD-verbod

Een van de eerste reacties op de NSU-affaire was de roep om een verbod op de extreem-rechtse partij NPD. Het afgelopen jaar verzamelde een speciale werkgroep in een meer dan 1000 pagina's tellend dossier bewijzen voor de ongrondwettelijkheid van de partij. Maar het is de vraag of dat voor het Constitutioneel Hof genoeg is om de NPD te verbieden. De deelstaten besloten half december het er toch op te wagen. Zij gaan de gang naar Karlsruhe maken. Begin volgend jaar besluiten de Bondsdag en de regering of zij zich bij de aanklacht aansluiten.

Juridische experts en politici, onder wie kanselier Merkel, minister van Binnenlandse Zaken Friedrich en Bondsdagvoorzitter Lammert, zijn sceptisch en

wijzen op de risico's van zo'n verbodsprocedure. In 2003 mislukte een poging om de NPD te verbieden. Karlsruhe wilde de zaak toen niet in behandeling nemen omdat te veel bewijsmateriaal afkomstig was van informanten van de veiligheidsdiensten die binnen de NPD actief waren. Dat gold destijds als een grote blamage voor de overheid.

Die informanten zijn inmiddels zoveel mogelijk uit hoge NPD-functies teruggetrokken. Maar de Duitse overheid wil niet weer zo'n blamage meemaken. Daarnaast kan de NPD, die op dit moment in financiële moeilijkheden verkeert, van het proces en alle aandacht profiteren, waarschuwt bijvoorbeeld minister Friedrich. "Latent rechts-extreme kiezers" zoals hij het in de Süddeutsche Zeitung formuleert, kunnen zich solidair met de NPD verklaren. Op die manier kan de partij er zelfs sterker uitkomen, vreest hij.

Verfassungsschutz

Het beeld van de Verfassungsschutz werd in de loop van dit jaar steeds ontluisterender. De binnenlandse veiligheidsdienst bleek ernstig te hebben gefaald bij de opsporing van de NSU-leden. Dat werd gedeeltelijk veroorzaakt omdat de verschillende afdelingen - elke deelstaat heeft zijn eigen Verfassungsschutz - langs elkaar heen werkten. Tijdens hoorzittingen in de Bondsdag en in de deelstaatparlementen kwam ook de incompetentie, de tegenwerking en de naïviteit van sommige veiligheidsambtenaren aan het licht.

De verhoren van het voormalig hoofd van de Verfassungsschutz Thüringen, Roewer, en zijn plaatsvervanger Nocken, deden de leden van de Bondsdagcommissie bijna van hun stoel vallen van verbazing. Beide heren waren begin jaren negentig bij de Oost-Duitse veiligheidsdienst komen werken, in een tijd dat meer West-Duitsers met weinig carrièreperspectief hun kansen grepen in het Oosten. Uit hun verhalen en die van hun medewerkers komt een beeld naar voren van leidinggevendenden die niet geschikt waren voor hun functie en een verziekte werksfeer. "We waren absoluut blind als het om de neonazi-scene in Thüringen gaat", citeert Der Spiegel Nocken.

Tegenwerking

Door de werkwijze van de Verfassungsschutz heeft de staat jarenlang financieel bijgedragen aan extreem-rechts. Sommige informanten konden met het geld dat ze van veiligheidsdiensten kregen, doen en laten wat ze wilden, blijkt uit de verhoren. Begin deze maand bracht de regionale omroep MDR een geval aan het licht van een hoge NPD'er die informant was van de veiligheidsdienst Thüringen, maar de 1000 euro per maand die hij voor zijn informatie betaald kreeg investeerde in activiteiten van zijn partij. Vorig jaar al bleek een andere informant

van Verfassungsschutz Thüringen, Tino Brandt, extremisten te hebben geholpen met geld van de veiligheidsdienst.

Een rechercheur in Thüringen deed in de jaren '90 onderzoek naar deze Tino Brandt. Begin deze maand verklaarde hij voor de onderzoekscommissie in zijn deelstaat hoe hij daarbij werd tegengewerkt door de veiligheidsdienst, schrijft Der Spiegel. De Verfassungsschutz in Thüringen was, zo was al langer bekend, afhankelijk van deze informant. Uit het verhaal van de rechercheur blijkt dat de verschillende instanties in Thüringen in de jaren negentig goed op de hoogte waren van de extreem-rechtse scene in de deelstaat. Ook wisten ze vrij precies wat de drie NSU-leden in die tijd deden. Waarom er niet werd ingegrepen, kan de rechercheur tot op de dag van vandaag niet begrijpen, verklaarde hij.

De verontwaardiging over de diensten werd deze zomer nog groter toen bleek dat er nog tot ver in 2012 dossiers werden vernietigd of achtergehouden voor de onderzoekscommissies. De hoofden van de Verfassungsschutz in Thüringen, Saksen, Saksen-Anhalt, Berlijn en die van de landelijke veiligheidsdienst hebben hierdoor dit jaar hun functie moeten neerleggen.

Reorganisatie

Duitsland heeft inmiddels maatregelen genomen om dit soort opsporingsdrama's te voorkomen. Zo is in september een landelijk neonazi-register ingesteld waar gegevens van neonazi's centraal worden geregistreerd. Daardoor zijn ze toegankelijk voor zowel de politie als de verschillende veiligheidsdiensten.

De Verfassungsschutz wordt gereorganiseerd. Een plan om een deel van de veiligheidsdiensten in de deelstaten samen te voegen of ondergeschikt te maken aan de landelijke Verfassungsschutz haalde het niet. De deelstaten werken nu aan de reorganisatie van hun eigen diensten. Wel komen er een centraal register voor informanten en regels over hoe er met deze *V-Leute* moet worden omgegaan. Ook moeten alle deelstaatsdiensten belangrijke informatie aan de Bundesverfassungsschutz in Keulen doorgeven, besloten de deelstaatministers van Binnenlandse Zaken begin december. De Bundesverfassungsschutz gaat een grotere coördinerende rol spelen bij zaken waarbij verschillende deelstaten betrokken zijn.

De onderzoeken naar de fouten die gemaakt zijn in de NSU-affaire buitelen ondertussen over elkaar heen. Er zijn nu vier parlementaire commissies - drie in de deelstaten, een in de Bondsdag - en de zogenoemde Bund-Länder-Kommission, met vertegenwoordigers van deelstaten en centrale overheid. Merkel vindt echter dat deze onderzoeken niet goed verlopen. In oktober gaf ze de ministeries van

Binnenlandse Zaken en Justitie opdracht een nieuwe commissie te vormen die moet onderzoeken hoe Duitsland behoed moet worden voor terreur.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/211/duitsland-worstelt-met-impact-nsu-moorden>